

NOORTESEIRE

MÄRKA NOORT – MIKS, KES JA KUIDAS?

19. september 2012, Pärnu

Praxise ja Eesti Noorsootöö Keskuse ühisel mõttehommikul 19. Septembril Pärnus „**Märka noort – miks, kes ja kuidas?**“ arutati noorsootöö praktikute ja noortepoliitika kujundajatega selle üle, milline on tõrjutud noor? Otsiti vastuseid küsimustele nagu mis põhjustab noorte sotsiaalset tõrjutust; kes peaks sekkuma kui noor vajab abi; kuidas teha koostööd noorte abistamisel; kas liigne sekkumine võib rikkuda noorte õigusi; kuidas leida tasakaal abistamise ja abituse õpetamise vahel? Jagati parimaid kogemusi ja otsiti praktilisi lahendusi noorte ees seisvatele väljakutsetele. Lisaks ettekannetele ja aruteludele oli osalejatel võimalus tutvuda Eesti ühe edumeelsema, Pärnu õppenõustamiskeskusega

Mõttehommikul astusid ettekannetega üles Tartu Ülikooli Pärnu kolledži sotsiaaltöö lektor Valter Parve, Pärnu õppenõustamiskeskuse juhataja Lea Mardik, pikaajalise noorsootöökogemusega Lasnamäe noortekeskuse piirkonna juht Peeter Taim ning Õiguskantsleri Kantselei laste õiguste osakonna nõunik Andra Reinomägi.

Valter Parve tõstatas oma ettekandes mitmeid valusaid küsimusi tulenevalt nii perekonna, kooli, asenduskodude kui ühiskonna rollist noorte kujundamisel ja toetamisel. Laps vajab kasvukeskkonnaks turvalist ja stabiilset kodu, sageli on tõrjutuse alged peremudelites – liialt palju tuleb ette perevägivalda, lagunevad/ lahkuminevad perekonnad suurendavad lastes ebakindlust, ohutunnet. Nii ilmnebki, et Pärnu noort hulgas osutus populaarseimaks alkoholi tarbimise põhjuseks noorte endi hinnangul stress ja eluga toimetuleku raskused. Ka vanemate oskamatus/hoolimatus võib viia laste üksijäämiseni, mistõttu tuleks palju rohkem tähelepanu pöörata vanemaharidusele. Noorte tõrjutust tuleb vaadelda laiemalt pereprobleemina, ei ole riskinoori, on riskipered ja nendega tuleb tegeleda ja nende pidevalt kontaktis olla.

Kuigi lapsevanematel on noore inimese kujundamisel vaieldamatult kõige olulisem roll, saab ja peab ka kool panustama noore inimese kujundamisesse. Meie koolisüsteem peaks rohkem teadvustama, et kool ülesanne ei ole vaid õpetada, vaid ka kasvatada. Koolis veedavad noored suurema osa oma ajast, õpivad sotsialiseerima, kaaslastega suhtlema. Seetõttu on just koolis kõikvõimalikud konfliktid kõige kergemad tekkima ja seetõttu peab just koolipersonal olema eriti tähelepanelik tõrjutuse ilmingute tuvastamisel. Liiga sageli kohtab juhtumeid, kus kool püüab probleemsest lapsest „lahti saada“, selle asemel, et noort aidata. Kool peaks enam arvestama individuaalse arengu ja saavutustega, tulemuspõhine hindamine on suur samm selles suunas. Õpetajad vajaksid rohkem sotsiaalseid oskusi, meeskonna ja grupiprotsesside juhtimise alaseid teadmisi. Samas peab meeles pidama, et mõnele noorele võib sobida pigem kooliväliline eneseteostus. Kõik noored vajavad tunnustust, kui kool seda ei võimalda, otsitakse mujalt. Noorsootöö peaks pakkuma noortele koolivälist eneseteostust.

NOORTESEIRE

Paljude probleemide juured võivad peituda kodust kaasa saadud hoiakutes ja väärtushinnangutes – laps vajab reegleid ja kohustusi, et õppida ühiskonnas toime tulema. Kui vanemad ei suuda neid õpetada, peab ühiskond toetama. Igal ühel on kohustus märgata ja sekkuda, kuigi see võib viia soovimatute tagajärgedeni. Noored on äkilised ja mõtlematud, võib tekkida füüsiline konflikt.

Lea Mardik rõhutas varase märkamise tähtsust sotsiaalse tõrjutuse ennetamisel. Ta tõi näite näilisest piasiasjast, millest võib alguse saada kiiresti kasvav probleem. Algkoolis ütleb üks tüdruk teisele: “Ma annan sulle kommi, kui sa siit minema lähed!” Just sellisest sotsiaalsest tõrjutusest räägitakse liiga vähe. Palju on juttu erivajadustega noortest – hüperaktiivsed lapsed, autistid jne., kuid sotsiaalne tõrjutus on palju enam levinud ja palju halvemini „diagnoositav“. Tõrjutus jätab aga jälje kogu eluks – noorena kogetu kandub edasi ebakindla ja madala enesehinnanguga täiskasvanuks. Tõrjutus võib alati väga varakult – juba laseaias tekivad sõpruskonnad ning teistest erinevaid lapsi tõrjutakse eemale. Oluline roll täiskasvanul – lastele tuleb selgitada erinevusi, lastega arutada. Täiskasvanu võib ka teadmatult grupiprotsesse võimendada. Klassikalised juhtumid koolis, kus õpetaja palub õpilastel ise rühmatöökõks rühmad moodustada, viib selleni, et teatud seltskond noori jääb alati kõrvale või viimaste hulka. Grupiprotsessid vajavad oluliselt rohkem juhtimist. Näiteks Norras kasutatakse meetodit, kus iga nädal vahetatakse pinginaabreid ning iga nädal on õpiteemaks ka üks sotsiaalne oskus, mida lastega arutatakse ja arendatakse. Väga oluline, et klassireeglites oleks kehtestatud ka sotsiaalsed reeglid ning nende kinnipidamist ka jälgitakse. Noori tuleb kaasata reeglite kujundamisesse ja arutada nendega reeglite täitmise/mittetäitmise üle.

Tõrjutuse märkamisel ja lahenduste leidmisel on tähtis roll võrgustikutööl. Väga oluline on nõustajate töös koostöö koduga. Lastele on vaja jagada tunnustust saavutatute eest. Vanemaid on vaja õpetada ja juhendada. Vanemad võiks olla need, kellele laps saaks kõik oma mured ja rõõmud ära rääkida. Paljudel juhtudel kahjuks ei ole nii. Pärnus on lastel ja/või lastevanematel võimalik pöörduda koolipsühholoogi poole kas siis õppenõustamiskeskuses või koolis. Kooli psühholoogid ja sotsiaalpedagoogid on õppenõustamiskeskuse palgal. Ennelõunal töötavad kooli ruumides, peale lõunat kogunetakse õppenõustamiskeskusesse. Nii võimalik kolleegidega keerulisemaid juhtumeid arutada, nõu küsida, maandatakse läbipõlemise riske. Samuti välditakse ülemuse-alluva suhet koolides ja õppenõustajatel on rohkem vabadust ka kooli tegevusele hinnangu andmisel.

Huviringide õpetajatel on oluline koht tõrjutuse märkamisel, eriti individuaaltundide korral kuulevad huviringide juhid ka lapse probleemidest kas siis kodus või koolis. Tähtis on teada, kuhu pöörduda. Esmane allikas on ikkagi lapsevanem, kuid vajadusel võib samuti pöörduda õppenõustamiskeskuse poole.

Nõustamistegevuses on tähtis lahendustele orienteerumine. Koolivahetus ei ole lahendus, selle tulemusena ei kõrvaldata tõrjutuse põhjust ja tõrjutus kandub edasi ka järgmisesse kooli. Tuleb teha tööd nii tõrjutud lapsega, tema probleemide lahendamiseks kui tema kaaslaste, õpetajate, vanematega.

NOORTESEIRE

Ei tohi unustada, et iga laps on milleski tubli. Peab pakkuma võimalust ja tuge tugevat külgede ülesotsimisel.

Peeter Taim tõi oma ettekandes esile mobiilse noorsootöö võlud ja valud. Mobiilse noorsootöö (MoNo) või tänavanoorsootööga tegelemise idee sai ta juba 1994.a Saksamaal noorsootööd õppides, hiljem praktiseeris seda Soome kolleegide juhendamisel Tamperes. MoNo aitab jõuda selliste noorteni, kes noortekeskustesse kunagi ei jõua. Tallinnas on tegutsetud ulatuslikult Raasiku munitsipaalalalammute piirkonnas, kuna linnaosavalitsusel on suur huvi, mida peaks sealsetele noortele pakkuma. Erinevalt sotsiaaltöötajatest ja lastekaitsepetsialistidest, keda noored võrdustavad „mentidega“, jõuavad MoNotajad noorteni kui sõbrad, kuid selle eelduseks on, et peetakse kinni tänaval kehtivatest reeglitest.

MONO toob tugevalt välja elu varjuküljed: millistes tingimustes noored elavad, millised väärtushinnangud ja hoiakud valitsevad. Samas tuleb väga delikaatselt valida sekkumise ulatus – noorte usaldus on väga kerge kaduma. Ei saa teavitada politseid võimalikest noortepidudest jms. Kui aga oht noore elule või tervisele, siis antakse sellest teada lastekaitsepetsialistidele.

MONO käigus püütakse meelitada noori noortekeskustesse tulema. Väga keeruline protsess, sest noored ei taha end suruda noortekeuste raamistikku. On nõus suhtlema MONOotajatega oma „territooriumil ja reeglite kohaselt“. MONO-s peitub suur potentsiaal just riskinoorteni jõudmisel.

Andra Reinomägi tutvustas lühidalt lasteombudsmani institutsiooni ja selle rolli lapse õiguste kaitsel. Lapse õiguste kaitsel tuleb arvestada, et see peab toimuma kooskõlas kehtivate seadustega ning arvestama lapse ja inimõiguste põhimõtteid. Igal inimesel on kohustus abivajavast lapsest teatada. On oluline, et lastega kokku puutuvad inimesed – lapsevanemad, õpetaja, arst, politseinik, lastekaitsepetsialistid, aga ka lapse sõprade/mängukaalaste vanemad – annaksid sotsiaal- või lastekaitsetöötajale teada, kui nendeni jõuab info lapsest, kes võib abi vajada. Selline käitumine eeldab teadlikkust ja kodaniku julgust – teatamist ei tohiks võtta kui pealekaebamist või teiste pereasjadesse sekkumist, vaid kui võimalust ja kohustust aidata abi vajavat last. Laste abistamisel ei ole andmekaitse takistuseks. Lastekaitse- ja sotsiaaltöötajatel ning politseil on seadusest tulenev õigus ja kohustus lapse abivajaduse korral reageerida ning kasutada selleks vajalikke andmeid. Abivajavast lapsest teavitaja andmed on samuti seadusega kaitstud. Lapse kasvatamise esmane kohustus lasub ikkagi vanemal, riik on kohustatud vanemat tema rollis toetama. Kui vanem ei saa lapse kasvatamisega hakkama, vanemlust toetavad meetmed pole tulemuslikud ning laps tuleb näiteks perekonnast eraldada, tuleb pöörduda kohtusse – vanema hooldusõigust saab piirata vaid kohtu kaudu. On oluline, et last puudutavates otsustes lähtutaks ennekõike lapse huvidest ja heaolust.

Ettekannetele järgnes arutelu, mille käigus vahetati mõtteid, kes siis ikkagi on need, kes peaks varakult märkama tõrjutuse ilmnemist ning kuidas oleks kõige tõhusam sekkuda ja millised on võimalikud takistused, millega seejuures võib põrkuda. Leiti, et olulisel kohal on lapsed ja noored ise, täiskasvanud ei

NOORTESEIRE

jõua igale poole ja seetõttu on oluline koos lastega arutada ja neil küsida, kuidas neil omavahelised suhted toimivad. Probleemide märkamisel ja lahendamisel rõhutati suhtlemise tähtsust – nii noortega kui noorte omavaheline suhtlus.

Väga olulisena tõsteti esile õpetaja rolli – eriti põhikoolis, kus õpetajad viibivad lastega juba vähem aega koos ning grupiprotsessid ei ole nii hästi jälgitavad. Just siis on tähtis võtta klaasiga ette kooliväliseid ühisüritusi, kus iga lapse individuaalsus torkab paremini silma. Seetõttu peaks õpetajate ettevalmistusprotsessis ja täiendkoolituses palju enam tähelepanu pöörama sotsiaalsete oskuste omandamisele – meeskonnatöömeetodid, grupiprotsesside dünaamika mõistmine ja juhtimine jms.

Tõrjutus võib tekkida ka ilma igasuguse märgatava põhjusega. Siis tuleb teha noorele selgeks, et põhjus ei ole temas, toetada noore enesekindlust.

Tõrjutuse leevendamine algab varasest ennetamisest – tugevad ühtehoidvad ja ühiselt tegutsevad lasteaiarühmad ja algklassid annavad hea ettevalmistuse ka keerulisemaks murdeeks.

Noorte hoiakute kujundamisel tuleb tegeleda liidritega. Sageli on just nemad need, kes oma arvamusi ja hoiakuid peale suruvad. Teisalt pakub liidrite/iidolite kasutamine häid võimalusi noori mõjutada – nt mõni popp vanemate klasside noormees või neiu võib sõnumi 15-aastastele paremini kohale viia kui täiskasvanu seda suudaks.

Arutelust jäi kõlama vajadus tasakaalustada noorte õigusi ja kohustusi. Ka iseseisvaks eluks vajalike oskust õpetamine on vanemate ülesanne ja kui neid ei õpetata, võibki noor edasises elus hätta jääda.

Arutelu kokkuvõttes jäi kõlama, et noorte sotsiaalne tõrjutus on sügav ja mitmetahuline probleem, millega tuleks senisest rohkem tegeleda nii uuringute raames, poliitika kujundamises kui noorostöö praktikas.

NOORTESEIREST

2010.a. ellu kutsutud noorteseire on loodud eesmärgiga arendada teadmuspõhist noortepoliitikat Eestis. Noorteseire rajaneb põhimõttele, et noorsootöötajad, noorsootöö korraldajad ja teiste valdkondade esindajad peavad tundma noorte vajadusi ja ootusi ning tuginema otsuste tegemisel teadmistele noorte eluolust. Noorteseire raames kogutakse ja esitatakse noorte eluolu muutusi kajastavaid indikaatoreid, viiakse läbi noorte eluolu puudutavaid uuringuid ja analüüse, antakse välja Noorteseire aastaraamatut. Vaata lähemalt noorteseirest: www.noorteseire.ee

NOORTESEIRE

Noorteseire mõttehommik on [Praxise mõttehommikute](#) formaati järgiv vabas vormis arutelu valdkondlike ekspertide, poliitikakujundajate, huvirühmade esindajate osalusel, mille käigus otsitakse lahendusi ühe noorte elu ja noorsootööd puudutava probleemide kompleksi lahendamiseks. Iga mõttehommiku kohta valmib kokkuvõtte arutelu peamistest tulemustest, mida levitatakse nii osalejate kui laiema avalikkuse hulgas.

Noorteseire süsteemi arendamise ja rakendamise seotud tegevusi rahastatakse Euroopa Liidu struktuurifondidest ja riikliku struktuuritoetuse vahenditest Eesti noorsootöö Keskuse eelarve kaudu „Perioodi 2007-2013 struktuuritoetuste seaduse“ ja programmi „Noorsootöö kvaliteedi arendamine“ alusel.

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti tuleviku heaks